

A nem fertőző betegségek: definíció újratöltve

Non-communicable diseases: definition reloaded

doi: 10.24365/ef.v58i4.214

Magyarországon, hasonlóan a világ sok másik országához, a nem fertőző betegségek jelentik a legjelentősebb népegészségügyi problémát. Több, egészségi állapottal foglalkozó jelentés eredményeiből is egyértelműen látszik, hogy hazánkban továbbra is a daganatos megbetegedések, valamint a keringési rendszer betegségei okozzák a legtöbb halálesetet, valamint egészségvesztést. A legfrissebb helyzetkép, a „Hazai egészség-pillanatkép, 2017”¹ adataiból is látszik, hogy a nem fertőző megbetegedések visszaszorítására még nagyobb hangsúlyt kellene fektetni, tekintettel arra, hogy bár a megtett népegészségügyi beavatkozások következtében vannak pozitív eredmények, világviszonylatban még mindig le vagyunk maradva az átlaghoz képest.

A nem fertőző megbetegedések visszaszorításához nyújthat segítséget egy, a *The Lancet* című szakmai folyóiratban elindított, a nem fertőző betegségek fogalmának, kifejezésének pontosítását célzó szakmai vita, melynek a főbb pontjai az alábbiakban foglalhatók össze.^{2,3}

Az 1990-ben megjelent *Global Burden of Disease* jelentés a legnagyobb betegségterheket 3 fő csoportba osztotta: fertőző betegségekre, nem fertőző betegségekre, valamint sérülésekre.⁴ A felosztás megfelelt a korra jellemző tendenciáknak, valamint annak, hogy az alacsony és közepes jövedelmű országokban elsősorban a fertőző betegségek jelentették a legnagyobb problémát.

A nem fertőző betegségek közé tartoznak többek között a daganatos megbetegedések, a keringési megbetegedések, a cukorbetegség, a krónikus légzőszervi megbetegedések, valamint a mentális betegségek, amelyek becslések szerint a következő két évtizedben 47 billió USD-nak (közel 13 billiárd

HUF-nak) megfelelő költséget fognak jelenteni világviszonylatban és több millió embert döntenek szegénységbe.

Nemzeti és nemzetközi szinten is tapasztalható, hogy a fent említett másik két fő betegségcsoporthoz – a fertőző betegségekhez, valamint a sérülésekhez – képest a nem fertőző betegségek aránytalanul kevés figyelmet és támogatást kapnak. Különösen igaz ez a fejlődő országok egészségstratégiáira és cselekvési terveire. A betegségcsoport „elhanyagolásában” szerepet játszhat a fogalom negatív csengése, melyet a „nem” szó idéz elő.

Megjegyzendő továbbá, hogy számos nem fertőző megbetegedés részben vagy teljes egészében fertőző tulajdonsággal is bír, gondolhatunk itt a különböző vírusokon (pl. HPV és méhnyakrák kapcsolata), szociális hálókon, épített környezeten, kulturális és gazdasági tényezőkn, élelmiszerhiányon és generációkon átívelő terjedésre.

További problémát jelent, hogy a nem fertőző betegségek visszaszorításához elsősorban az egyéni egészségtényezők megváltoztatását (pl. dohányzásról való leszokás) szokás célul kitűzni a populációs szakpolitikák megváltoztatására irányuló intézkedések helyett. Sajnos a társadalmi-gazdasági tényezőket megváltoztatni nagyon nehéz, és a rendszer szintű, hatékony intézkedések nem feltétlenül népszerűek a politikai szereplők körében, mert gyakran ellentétesek a gazdasági érdekekkel.

Annak érdekében, hogy hatékonyabban tudjunk fellépni a nem fertőző megbetegedések ellen, a szerzők közös gondolkodásra szólították fel a szakembereket. Véleményük szerint ahhoz, hogy valóban jelentős változás következzen be, először is a nem fertőző betegségek nevének és tartalmának

újrágondolása szükséges. A cél olyan elnevezés megfogalmazása, mely pontosabban kifejezi a csoportba tartozó betegségeket, illetve „marketing” szempontból is „jobban eladható”.

A közös gondolkodás Facebookon, olvasói leveleken és online párbeszédiken keresztül valósult meg. A válaszadók közül sokan hangsúlyozták, hogy elsősorban nem a fogalom elnevezésének megváltoztatására van szükség, hanem tartalmának pontosítására, a fogalom alá tartozó betegségcsoportok pontosabb meghatározására, amely elősegíti, hogy könnyebb legyen azonosítani a fő beavatkozási pontokat.

A hozzászólók többsége az alternatív elnevezést a nem fertőző betegségek krónikus természete vagy a rájuk ható antropogén, társadalmi hatások felől közelítette meg. Az antropogén hatások hangsúlyozása érdekében az alábbi elnevezéseket javasolták a válaszadók: bioszociális és fejlődéshez kapcsolódó betegségek, megelőzhető krónikus betegségek, szociális hatásokhoz, valamint jómódhoz kapcsolható betegségek. A javasolt elnevezésekből érződik, hogy a válaszadók a nem fertőző betegségek megelőzhető tulajdonságait, a szocioökonómiai egyenlőtlenségeket kívánták hangsúlyozni.

A szakértők egyetértettek abban, hogy a jelenleg használt fogalom egyrészt túl tág, valamint hogy nem lehet egy kifejezéssel leírni az összes nem fertőző betegséget úgy, hogy közben pontosan elhatároljuk a fertőző betegségektől azokat. A jelenlegi fogalom magába foglalja az összes olyan betegséget, amely nem felel meg a Koch-féle posztulátumoknak,¹ így a veleszületett rendellenességeket, degeneratív betegségeket (pl. Alzheimer-kór, Huntington-kór), mozgásszervi megbetegedéseket, urogenitális szervek megbetegedéseit (pl. vesekő, endometriózis), mentális egészség problémákat és a nem fertőző betegségek négy legjelentősebb csoportját: a keringési megbetegedéseket, a daganatos megbetegedéseket, a krónikus légzőszervi megbetegedéseket, valamint a 2-es típusú cukorbetegséget.

¹ Koch-féle posztulátumokként váltak közzismertté azok a szabályok, amelyeknek alapján valamely baktérium kórokozónak tekinthető vagy sem. A Koch-féle posztulátumok a következők: 1.) A feltételezett mikrobát minden esetben ki kell tudni mutatni a betegséget hordozó élőlényből és nem lehet jelen az egészséges egyedekben. 2.) A mikrobát izolálni kell és tiszta tenyésztetben kell tudni fenntartani. 3.) A tiszta tenyésztetből származó mikrobával beoltott egészséges állatokon ki kell fejlődnie az eredeti betegségnek, és a tüneteknek klinikai formát kell mutatniuk. 4.) Az így kezelt állatokból a visszaizolálás után az eredeti kórokozót kell kapni.

Annak ellenére, hogy a szakértők végül nem találtak egyetlen olyan konkrét kifejezést, amely magába foglalná az összes érintett nem fertőző betegséget, több, az elnevezéshez figyelembe veendő szempontot vetettek fel:

- krónikusság: sok nem fertőző megbetegedés kialakuláshoz kell hosszabb idő, melyek bizonyos kockázati tényezők hatására alakulnak ki;
- világméretű teher: számos nem fertőző megbetegedés tartozik a vezető halálokok közé és okozza a legtöbb egészségvesztést;
- megelőzhetőség: a nem fertőző megbetegedések megelőzhető tulajdonsága;
- közös, fiziológiás hatások: pl. koleszterinszint, vércukorszint, elhízás, magas vérnyomás;
- közös, egészség-magatartáshoz kapcsolható kockázati tényezők: fizikai inaktivitás, dohányzás, alkoholfogyasztás, beltéri légszennyezés, egészségtelen táplálkozás;
- közös, környezeti kockázati tényezők: gazdasági helyzet, szociális és külső környezeti tényezők, mint az urbanizáció, a globalizáció és a szegénység vagy az egyenlőtlenség és az igazságtalanság – jellemzően multiszektoriális eredetű tényezők.

További csoportosítás lehetséges a betegségek kialakulása az érintett szervrendszerek, a betegségekre jellemző életkor, valamint viselkedésminták alapján.

A szerzők a beérkezett vélemények alapján úgy ítélték meg, hogy a jelenlegi fogalom alá tartozó betegségek legfőbb közös sajátossága az, hogy kialakulásukat és lefolyásukat társadalmi-gazdasági tényezők befolyásolják, ezért a „*socially transmitted conditions: STCs*” fogalom bevezetését javasolták. A fogalom magába foglalja az antropogén és társadalmi-gazdasági tényezők jelenlétét a megbetegedések kialakulásában.

Megjegyzendő, hogy bár a veleszületett és degeneratív megbetegedések esetén csak részben helytálló az új elnevezés, a szakértők véleménye alapján a „*socially transmitted*” kifejezés még

mindig átfogóbb, pontosabb és marketingszempontról előnyösebb, mint a „*non-communicable*” (nem fertőző) megnevezés. A nemrégiben lezajlott fogalomcsere, mely az „*international health*” kifejezést módosította „*global health*”-re szintén azt bizonyítja, hogy egy fogalom újragondolása mennyire megváltoztathatja egy teljes szakterületről való gondolkodást.

Az előbbieken bemutatott *The Lancet* cikk nyomán, ezúton szeretnénk közös gondolkodásra invitálni a hazai szakembereket a fogalom megújításával és a „*socially transmitted conditions: STCs*” fogalom

magyar elnevezésével kapcsolatban. Az Egészségfejlesztés folyóirat szerkesztősége a nem fertőző betegségek helyett az alábbi elnevezést ajánlja:

társadalmi hatásokhoz kapcsolódó betegségek.

Tekintettel a magyar nyelv sajátosságaira, valamint arra, hogy gyakran a népegészségügy szakterületén belül sincsen egységes fogalomhasználat, kérjük a hazai szakértőket, hogy a cikkhez kapcsolódó hozzászólásokon, olvasói leveleken keresztül fejtsek ki véleményüket, ötleteiket a fogalom megreformálásával kapcsolatban.

HIVATKOZÁSOK

¹ Vitrai J, Bakacs M, Varsányi P. Hazai egészség-pillanatkép, 2017. Egészségfejlesztés, 2017; 58(4). doi:10.24365/ef.v58i4.205

² Luke N Allen, Andrea B Feigl: What's in a name? A call to reframe non-communicable diseases doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30001-3](http://dx.doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30001-3)

³ Luke N Allen, Andrea B Feigl: Reframing non-communicable diseases as socially transmitted conditions doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30200-0](http://dx.doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30200-0)

⁴ Murray CJ, Lopez AD, Jamison DT. The global burden of disease in 1990: summary results, sensitivity analysis and future directions. Bulletin of the World Health Organization 1994; 72: 495–509.